

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗАПОВЕД

№ РД 09 – 1411 / 14.09.2007 г.

На основание чл. 25, ал. 4 от Закона за администрацията и във връзка с чл.13, ал.1 от Закона за професионалното образование и обучение, чл. 102, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за народната просвета и чл.17, ал. 2 от Наредба № 6 от 28.05.2001 г. за разпределение на учебното време за достигане на общообразователния минимум по класове, етапи и степени на образование, при спазване на изискванията на чл. 66, ал.1 и 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с осигуряване на обучението по учебния предмет

УТВЪРЖДАВАМ

учебна програма за задължителна професионална подготовка по учебен предмет **Икономика** за всички неикономически професии и специалности от всички професионални направления, модулна форма на обучение.

Учебната програма влиза в сила от учебната 2007/2008 година.

Контрол по изпълнение на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

УЧЕБНА ПРОГРАМА

ЗА ЗАДЪЛЖИТЕЛНА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

по

ИКОНОМИКА

утвърдена със Заповед № РД 09 – 1411 / 14.09.2007 г.

ЗА ВСИЧКИ НЕИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФЕСИИ И СПЕЦИАЛНОСТИ

МОДУЛНО ОБУЧЕНИЕ

СОФИЯ, 2007 година

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМАТА И ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО

Основно място в програмата по **Икономика** е отделено на въпросите, свързани с пазарната икономика, приватизацията, предприемачеството, правния режим на офшорни фирми, както и на основните принципи на маркетинга и мениджмънта на фирмите. Включени са и теми за управлението на качеството, с проблема за защита на потребителите и теми, свързани с външноикономическите отношения на България със страните от Европейския съюз.

Приложеният нов подход при разработката на настоящата програма ще позволи на учениците от професионалните училища да получат знания в областта на общата икономическа теория и икономиката на предприятието.

Настоящата учебна програма е предназначена за всички неикономически професии и специалности за XII клас – модулно обучение. Обучението по **Икономика** има за цел учениците да получат полезна и достъпна информация за основните икономически проблеми и принципи; да развива икономическо мислене у учениците и ги подготвя за участие в стопанския живот, независимо в кой сектор ще се реализират.

За постигането на тези цели по време на обучението учениците трябва да придобият следните компетенции:

- обща приложна компетентност – съответстваща на специалността, изучавана в училище. За успешното реализиране на учениците в живота е необходимо да получат и знания за икономическите явления, в които те непосредствено ще се включат в различни социални роли след завършване на обучението си.
- социализация и готовност за работа в екип – динамиката, с която се променя икономическата среда налага хората да работят колективно, за да реагират адекватно на промените.
- комуникационна компетентност – способността за общуване и комуникация с останалите субекти на стопанския живот е гаранция за успешната реализация на всеки и възможност да защитава интересите и удовлетворява потребностите си.
- творческа компетентност и самоинициатива – пазарният механизъм изисква от личността да проявява инициатива и предприемчивост, способна да взема самостоятелни решения, да поема отговорност и риск.
- организаторска и управленска компетентност – важен фактор за успешното развитие на предприятията от различните сфери на стопанския живот е способността да се организира стопанска дейност, умение да се поемат самостоятелни управленски функции от бъдещите предприемачи.

Предложената програма е комплексна, тъй като съдържа теми по макро- и микроикономика. Това налага при преподаването на материала да се съблюдават принципите за връзката на теорията с практиката и взаимодействието между техническите и икономическите знания.

При преподаването да се използват активни методи на обучение и се обърне внимание на практическата страна на обучението.

Програмата дава възможност за използване на допълнителни материали, както и програмни продукти и интернет, чрез които да се предоставят повече знания в областта на предприемачеството и да се насочат учениците към започване на самостоятелен бизнес.

II. ОБЩ БРОЙ ЧАСОВЕ ЗА УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ

XII клас   I учебен срок 18 учебни седмици x 3 учебни часа = **54 учебни часа**

II учебен срок 13 учебни седмици x 3 учебни часа = **39 учебни часа**

Общо   93 учебни часа

III. ТЕМАТИЧЕН ПЛАН

№	ТЕМИ	общо часове	нови знания	упражнения и преговор	оценяване
I.	Обща теория на пазарното стопанство.	40	28	8	4
1.	Въведение в икономиката.	4	4		
2.	Основни икономически проблеми – оскъдност, ресурси, избор.	4	4		
3.	Пазар и пазарни механизми.	6	4	2	
4.	Теоретичен тест 1 (ТТ1)	2			2
5.	Измерители в икономиката.	6	4	2	
6.	Държавата и публичните блага.	8	6	2	
7.	Международна търговия и интеграционни общности.	8	6	2	
8.	Практически тест 1 (ПТ1)	2			2

II.	Икономически субекти в бизнеса.	53	33	16	4
1.	Предприятието – основен субект на бизнеса.	6	4	2	
2.	Пазарната икономика и предприемачеството.	4	4		
3.	Избор на местоположение на предприятието.	4	3	1	
4.	Организация на производствената дейност в предприятието.	4	3	1	
5.	Инвестиране и финансиране в предприятието.	6	6		
6.	Теоретичен тест 2 (ТТ2)	2			2
7.	Пазар на труда. Организация на заплащане на труда.	4	2	2	
8.	Политика на предприятието в областта на ценообразуването.	5	2	3	
9.	Маркетингова политика на фирмата.	11	6	5	
10.	Мениджмънтът и фирмената култура – път към успешния бизнес.	5	3	2	
11.	Практически тест 2 (ПТ2)	2			2
	Всичко:	93	61	24	8

IV. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

I. Обща теория на пазарното стопанство.

1. Въведение в икономиката.

1.1. Определяне на понятието икономика.

- същност на понятието икономика;
- закон за управление на стопанството, в основата на който стои производството и потреблението на жизнено важни блага;
- Политея – обществено устройство – полагане на икономическите закони не в отделно стопанство, а в национално;
- съвременни разбираня за икономиката като наука.

1.2. Предмет, функции и методи на икономическата наука:

- икономически отношения, които възникват между хората в процеса на производството, разпределението и размяната на блага;
- отношенията на собственост, свързани с притежаването на основни производствени фактори;
- отношенията, свързани с организацията на националното стопанство и неговото управление;
- националните пазари;
- ролята на държавата за осигуряване на икономически растеж на нацията;
- развитието на световното стопанство и външнотърговския обмен;
- функции на икономиката – формиране на икономическо мислене.

2. Основни икономически проблеми – оскъдност, ресурси, избор.

2.1. Основни икономически концепции:

- възможни алтернативи за балансиране на потребностите и ресурсите;
- разпределение чрез определяне на индивидуалните потребности;
- взаимноизгодна търговия;
- движението на печалбата;
- конкуренцията на пазара;
- разпределение чрез цените на стоките и доходите.

2.2. Оскъдност и потребности:

- класификация на потребностите;
- потребности и блага;
- основни икономически ресурси – земя, труд, предприемачество, капитал, информация.

2.3. Необходимост от избор:

- целенасоченост и рационализация на избора;
- етапи при избора на алтернатива;
- критерии при избора на алтернатива;
- изборът включва компромис на икономическите потребности.

2.4. Модели на организация на общественото стопанство:

- икономическа система;
- модели на организация;

- традиционна характеристика;
- командна характеристика;
- частно-пазарна икономика – характеристика;
- смесена икономика – компромиси и характеристика.

3. Пазар и пазарни механизми.

3.1. Пазар и пазарни фактори:

- обща характеристика на пазара;
- основни видове пазари.

3.2. Размяна на стоки и услуги. Пари и техните функции:

- благо, продукт и стока;
- размяна, форми на размяната;
- пари и техните функции.

3.3. Търсене и предлагане:

- законът за търсенето и изборът на потребителя;
- законът за предлагането и изборът на производителя.

3.4. Механизъм на пазарното равновесие.

3.5. Пазарни структури.

3.6. Конкуренция.

4. Измерители в икономиката.

4.1. Модели в икономиката:

- циркуляционен поток при двусекторен модел на икономиката;
- циркуляционен поток при трисекторен модел на икономиката.

4.2. Брутен национален продукт:

- характеристика;
- начин на измерване на Брутният национален продукт – приходен и разходен подход.

4.3. Колебания в икономиката:

- стопански цикли;
- заетост и безработица;
- инфлация.

5. Държавата и публичните блага.

5.1. Пазарни дефекти:

- максимизиране на печалбите;

- ценова дискриминация.

5.2. Регулираща роля на държавата:

- правна и законова защита;
- преразпределение на доходите;
- ползи и загуби за трети страни;
- предоставяне на блага за обществено ползване;
- защита на конкуренцията.

5.3. Данъчна система и разходна политика на държавата:.

- данъчна политика – данъчно облагане, видове данъци;
- бюджет и държавни разходи.

5.4. Паричнокредитна политика:

- паричнокредитна политика на държавата;
- банки и тяхната роля в запазването на икономическото равновесие.

5.5. Регулиране на социалните конфликти.

6. Международна търговия и интеграционни общности.

6.1. Предпоставки за възникване на международната търговия:

- икономически предпоставки – сравнителни предимства и специализация.

6.2. Особености и тенденции на международната търговия:

- свободната търговия – принципи и последици.

6.3. Търговски бариери:

- мотиви за тяхното прилагане;
- мита и акцизи;
- импортни квоти (протекционизъм);
- икономически последици от въвеждането на търговските бариери.

6.4. Европейският съюз – модел на икономическа интеграция.

- възникване и същност на икономическата интеграция;
- равнище на интеграция;
- европейски съюз – създаване, механизъм на функциониране, основни цели и резултати.

II. Икономически субекти в бизнеса.

1. Предприятието – основен субект на бизнеса.

1.1. Правен статут на предприятието:

- правен статут на предприятието;
- търговец – според търговския закон;

- търговска фирма;
- регистрация на предприятието като фирма;
- несъстоятелност на предприятието;
- ликвидация.

1.2. Видове предприятия:

- в зависимост от формата на собственост;
- в зависимост от големината;
- в зависимост от правната форма на организация на бизнеса – еднолични, дружествени и корпоративни.

1.3. Институционални форми на организация в бизнеса:

- еднолична фирма;
- търговски дружества;
- акционерно дружество;
- офшорна фирма.

2. Пазарната икономика и предприемачеството.

2.1. Предприемачество и предприемачи:

- същност на предприемачеството;
- предприемачът – важен фактор за развитието на икономиката;
- функции на предприемача;
- лични качества на предприемача;
- видове предприемачи;
- дребният бизнес – основа на съвременната икономика. Значение на дребния бизнес за решаване проблемите на заетостта, регионалното развитие и иновациите.

3. Избор на местоположение на предприятието.

3.1. Видове разположения. Фактори, влияещи върху разположението на предприятието.

3.2. Критерии за оптимално местоположение на предприятието:

- равнище на разходите;
- равнище на приходите;
- необходим капитал;
- рентабилност.

4. Организация на производствената дейност в предприятието.

4.1. Организация на производствения процес:

- избор на организационен тип производство;
- форми на организация на производството.

4.2. Организация на спомагателните стопанства.

4.3. Производствена програма на предприятието.

- качествени и количествени показатели на производствената програма.

4.4. Качество на продукцията.

- качество и икономическа ефективност;
- фактори, влияещи върху качеството на продукцията;
- съвременни системи за управление на качеството.

5. Инвестиране и финансиране в предприятието.

5.1. Инвестиране в предприятието:

- същност и класификация на инвестициите;
- оценяване на инвестициите;
- капитално строителство;
- инвестиционен риск.

5.2. Финансиране на инвестициите в предприятието.

- финансиране със собствен капитал;
- финансиране с привлечен чужд капитал;
- гаранции за обезпечаване възвръщаемостта на капитала.

6. Пазар на труда. Организация на заплащане на труда.

6.1. Пазар на труда:

- обща характеристика на пазара на труда;
- търсене и предлагане на труд;
- пазарно равновесие и цена на труда.

6.2. Работна заплата:

- същност на работната заплата;
- фактори, влияещи върху работната заплата;
- критерии за оценяване на труда;
- системи на заплащане и договаряне на работната заплата.

6.3. Организация и нормиране на труда:

- организация на труда като система, осигуряваща нормалната производствена дейност на предприятието;
- организация на работното място.

6.4. Нормиране на труда:

- видове норми;
- методи на нормиране на труда.

7. Политика на предприятието в областта на ценообразуването.

7.1. Цени и видове цени:

- цената като важен динамичен елемент;
- видове цени.

7.2. Себестойност. Класификация на разходите.

7.3. Методи на ценообразуване:

- методи на ценообразуване, свързани с разходите;
- методи на ценообразуване, свързани с пазара;
- методи на ценообразуване, свързани със стратегията на предприятието.

8. Маркетингова политика на фирмата.

8.1. Маркетингът като система:

- същност на маркетинга;
- задачи на маркетинга.

8.2. Маркетингови стратегии:

- стокова стратегия;
- пласментна стратегия;
- ценова стратегия.

8.3. Реклама:

- значение и задачи на рекламата;
- видове реклама и въздействие на различните комуникационни средства върху потребителя;
- икономическа ефективност на рекламата.

9. Мениджмънтът и фирмената култура – път към успешния бизнес.

9.1. Мениджмънтът – същност, видове:

- възникване и същност на мениджмънта;
- видове мениджмънт.

9.2. Структура на управлението.

- линейна;
- функционална;
- линейно – функционална.

9.3. Еволюция на системите за управление на фирмената организация /динамика/:

- традиционно управление – достойства и недостатъци;
- етап на първи системен подход в управлението – класическо американско управление;
- етап на втори системен подход в управлението – японско управление;
- информационната епоха и новите управленски модели на организацията.

9.4. Организационна структура на фирма:

- същност на организационната структура и цели;
- предизвикателствата при избора на организационна структура.

9.5. Съвременни подходи на управление:

- стратегическо управление и управленски качества, отговорности;
- личностни качества на лидера;
- избор на управленски екип;
- стилове на управление.

9.6. Фирмена култура:

- същност, необходимост и елементи;
- функции на фирмената култура.

В рамките на учебното съдържание да се предвидят теми за възможностите за включване в продължаващо професионално обучение с цел професионална реализация и кариерно развитие.

V. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО

В края на обучението учениците трябва

да знаят, че:

- икономическата теория формира светоглед и помага индивидите да вземат правилни и рационални решения;
- икономическата наука помага на хората да разберат защо понякога интересите и поведението на индивидите влизат в конфликт с интересите на нацията и обществото;
- икономиката е наука за рационалния избор при използването на оскъдните ресурси в производството, разпределението, размяната и потреблението на стоките и услугите;

- икономиката дава отговор на фундаменталните въпроси, на които е длъжна да намери отговор всяка икономическа система, колко да се произведе, какво, как и за кого;
- ограничените ресурси предизвикват недостиг на стоки и услуги;
- ограничените ресурси и неограничените потребности създават проблемите на икономиката – тяхното справедливо разпределение;
- икономическите блага не са безплатни;
- пазарът е един от начините за разпределение на оскъдните блага;
- пазарът регулира търсенето и предлагането;
- конкуренцията е характеристика на всяка икономическа система;
- пазарните механизми осъществяват информационната комуникация, координират действията на продавача и купувача;
- материалният жизнен стандарт се определя от стоките и услугите, които гражданите на страната произвеждат и консумират;
- в икономиката съществуват измерители, чрез които се изучава поведението на цялата икономика;
- чрез показателите – инфлация, безработица и БВП, държавата контролира стабилността на макроикономическата среда;
- развитието на икономиката е колебливо и периодически настъпват кризи, които предизвикват сътресения в националните стопанства с намаляването на производството и потреблението, повишаването на пазарните цени на потребителските стоки, както и броя на безработните;
- пазарният механизъм не може да осигури стабилна икономическа среда в дългосрочен план;
- независимо от либерализацията държавата има важна роля в осигуряването на добър бизнес климат и намаляването на социалните конфликти;
- държавата регулира взаимоотношенията между участниците на пазара;
- държавата използва два инструмента – фискална и монетарна политика за намеса в икономиката и нейното стабилизиране;
- международната търговия е жизнено необходима по няколко причини: влияе върху обема на производството, осигурява дефицитни за страната стоки и материали;
- основата на външната търговия е неравномерното разпределение на ресурсите между страните;
- търговията между държавите може да бъде взаимно изгодна, само ако се специализират и си разменят стоки, които се изработват с най-малко разходи;

- търговските бариери са форма на защита на националните интереси;
- икономическата интеграция се явява като важно средство за либерализация на външната търговия;
- европейският съюз е възможност за осигуряване на свободно движение на работна сила, стоки и капитали от една държава в друга и растеж на националната икономика;
- какви са основните участници в стопанската дейност;
- основните изисквания при регистрацията на фирма съгласно търговския закон;
- основанията за прекратяване на дейността на фирмата;
- разликата между различните правно регламентирани и утвърдени форми на организация на бизнеса;
- възможните пътища за смяна на собствеността върху стопанските обекти чрез национализация и приватизация;
- управлението на дейностите във фирмата се осъществява от предприемачи;
- ролята на предприемача в съвременната икономика;
- предприемачът може да бъде само личност, която притежава делови качества, компетентност, комуникативност, знания и опит в стопанската дейност;
- изборът на местоположение на предприятието заедно с производствените фактори са ключови за всеки бизнес;
- организирането на производствена дейност на предприятието е свързано с определени технически закономерности;
- изборът на типа производство зависи от бизнес стратегията на всяка фирма;
- формите на организация на производството са фактор за ефективност на дейността на предприятието;
- качеството е ключът към успеха на всеки бизнес и то трябва да се управлява по изискванията на международните стандарти;
- за същността и необходимостта от инвестиции;
- всяка инвестиция е свързана с бъдещи очаквания;
- върху решенията за инвестиции влияят много фактори;
- трудът като свойство на човешката природа е най-ценният ресурс за всяко национално стопанство;
- пълната заетост на труда е фактор за цялостното и ефективно използване на всички други ресурси;
- правилното организиране на труда и оптималното му разпределение по сфери на дейности създава възможности за максимална възвращаемост на разходите в бизнеса;

- всеки конкретен труд се характеризира с определена производителност;
- работната заплата като цена на труда зависи от много фактори и има мотивираща роля за човека;
- същността на цените;
- чрез цените и ценовата политика предприятието се адаптира към динамично променящите се пазарни условия;
- цените се формират на базата на производствените разходи за производството на продукцията;
- процесите на ценообразуване на вътрешния и външния пазар си взаимодействат, но съдържат различни елементи;
- маркетингът е цялостна концепция за фирменото управление;
- маркетинговата система за проучване потребностите на пазара е съществен фактор за успеха на всяка бизнес единица;
- мениджмънтът на фирмата е фактор за успешния бизнес;
- мениджмънтът на фирмата е система от знания, опит и изкуство;
- различните стилове на управление влияят върху мотивацията на персонала;
- наличието на фирмена култура е един от най-актуалните въпроси, свързани с управлението на предприятието.

да могат да:

- да вземат икономически целесъобразни решения, които са продиктувани както от индивидуалните, така и от обществените интереси;
- да вземат решение за избор на местоположение на предприятието;
- да набират самостоятелно информация за основните фактори, които ще влияят на конкурентната им дейност и да взема правилни решения;
- да правят анализ на рисковете свързани с инвестициите и да взема оптимални решения;
- да изчисляват самостоятелно цена на продукт чрез калкулиране на разходите по икономически елементи;
- самостоятелно да проучват пазара и да разработва бизнес стратегии;
- да правят анализ на конкурентната среда;
- да разработват ефективна управленска структура на фирмата;
- да вземат правилни управленски решения.

VI. ОЦЕНЯВАНЕ ПРИ МОДУЛНО ОБУЧЕНИЕ

Оценяването на придобитите от учениците знания и умения се извършва чрез провеждането на теоретични /ТТ/ и практически тестове /ТП/.

Всеки тест има определена тежест в крайната оценка.

№ и вид на теста	Раздели, които обхваща	продължителност	тежест % в крайната оценка
ТТ1	Раздел I	2 учебни часа	20 %
ТП1	Раздел I	2 учебни часа	30 %
ТТ2	Раздел II	2 учебни часа	20 %
ТП2	Раздел II	2 учебни часа	30 %

$$0,2.ТТ1 + 0,3.ТП1 + 0,2.ТТ2 + 0,3.ТП2 = \text{Крайна оценка}$$

ЗАБЕЛЕЖКА:

Всяко оценяване, независимо от неговия вид, трябва да оставя писмен белег. Всяко средство за оценяване има минимален брой точки, които определят праг на преминаване. Той е 50 % от максималния брой точки за съответното оценяване.

VII. ЛИТЕРАТУРА

Икономика – Ант. Войкова, М. Георгиева, изд. “Мартилен” С. 2007 г.

Автори:

1.Марияна Ангелова – СПГЕ „Джон Атанасов”